

dr hab. Jan Stasiński prof. DSW
Kolegium Studiów o Komunikacji Społecznej i Mediach
Centrum Badawczo-Projektowe Gier i Animacji
Dolnośląska Szkoła Wyższa

Wrocław, 28.02.23

Recenzja dorobku naukowego dr Anny Maj w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauk o kulturze i religii

I. Ocena głównego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitantkę

Głównym osiągnięciem naukowym habilitantki zgłaszanym do oceny jest monografia „Przemiany wiedzy w cyberkulturze. Badania nad kulturą, komunikacją wiedzą i mediami” wydana w 2021 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Jest to pozycja bardzo obszerna i w sposób przekrojowy prezentująca badane zjawisko. Praca zawiera przeszło 400 stron analizy ułożonej w 6 rozbudowanych i wyczerpujących rozdziałów podzielonych na dwie części. Część pierwsza dotyczy przemian wiedzy w cyberkulturze, natomiast druga konceptualizacji tej wiedzy.

Monografię rozpoczyna wstęp, w którym autorka określa nadrzędne cele rozprawy, wskazując także na przewodni temat swoich rozważań związany z wzajemnymi relacjami pomiędzy sferą technologii i mediów a sferą kultury. Dr Maj deklaruje, że w całej monografii będą ją interesować przemiany sposobów myślenia, procesów poznawczych i decyzyjnych wywołane ewolucją cyfrową. Ów nadrzędny cel pozwala autorce na uchwycenie specyfiki współczesnego stadium cyberkultury.

W części pierwszej rozprawy składającej się z 3 rozdziałów autorka bada przemiany wiedzy w cyberkulturze pokazując tradycyjne i współczesne sposoby organizacji wiedzy i strategie poznawcze. Dr Maj zestawia w tej części przedcyberkulturowe formy konceptualizacji wiedzy, z tymi, które są charakterystyczne dla technowspółczesności.

Rozdział pierwszy tej części ukazuje w jaki sposób historyczne i kulturowe uwarunkowania wiedzy są powiązane z podejściem interdyscyplinarnym obecnym w badaniach nad kulturą, komunikacją wiedzą i mediami. Podejście to autorka skrętnie i drobiazgowo wyłuskuje z różnorodnych badań i koncepcji. Rozdział ten oceniam wysoko, mam jedynie jedno niewielkie zastrzeżenie związane z faktem, że autorka w wielu miejscach uzasadnia jego opracowanie chęcią wsparcia swojego interdyscyplinarnego podejścia wykorzystywanego w dalszej części wywodu. Tymczasem cały ów pierwszy rozdział jest ciekawym i wyczerpującym źródłem wiedzy historycznej na temat kategoryzacji dyscyplin naukowych i obiegu wiedzy naukowej. Jego zasadność dla całej monografii wynika więc raczej z tego, że autorce udało się w nim pokazać historyczne przemiany wiedzy w obszarze nauki, co jest dobrą podstawą do wskazywania wpływu znacznie później ukształtowanej cyberprzestrzeni na te przemiany, a nie z tego, że część ta wspiera interdyscyplinarne podejście autorki.

W drugim rozdziale dr Maj pokazuje w bardzo szczegółowy i precyzyjny sposób nowe strategie kognitywne pozwalające radzić sobie użytkownikom sieci z nadmiarem danych, takie jak selekcja, porządkowanie, kategoryzowanie, uzupełnione o praktyki społeczne, takie jak folksonomia, kuratorstwo, gatekeeping i technologie algorytmiczne w postaci systemów filtrujących, mapowania, analizy big data i modelowania. Bardzo ciekawym wątkiem są także rozważania autorki nad pamięcią cyfrową. Wartością tego podrozdziału jest przede wszystkim umiejętność syntetycznego ujęcia omawianych zagadnień, które pozwala autorce nadać temu jak i wielu innym późniejszym fragmentom całej monografii charakter podręcznikowy. Anna Maj definiuje np. cechy pamięci cyfrowej jak również zastanawia się nad jej współczesnymi technologicznymi i biotechnologicznymi nośnikami. W całym rozdziale widać dużą orientację zarówno w koncepcjach teoretycznych związanych z tym obszarem współczesnej „technowiedzy”, jak i praktycznych jej przejawów zarówno w wymiarze społecznym jak i jednostkowym.

W trzecim rozdziale monografii znalazły się wątki związane z ewolucją wiedzy naukowej i potocznej w cyberkulturze, której wyrazem są procesy algorytmizacji i wikifikacji. Pierwszy z procesów zdaniem autorki najlepiej zaprezentować analizując obszar big data, natomiast drugi przez analizę folksonomii. We fragmencie dotyczącym big data warto wskazać, że autorka jest w stanie pokazać zarówno walory zautomatyzowanych narzędzi analizy dużych ilości danych, ale także ograniczenia i

przekłamanie związane z ich stosowaniem. Z kolei w części poświęconej wikifikacji szczegółowo omawia specyfikę kolektywnego i społecznościowego budowania wiedzy, tagowania, a także crowdsourcingu. Warte podkreślenia jest to, że autorka bada w odniesieniu do tych fenomenów nie tylko poświęcone im koncepcje teoretyczne, ale skupia się także na bardzo wyrazistym studium przypadku, jakim jest rekonstrukcja obiegu wiedzy i praktyk ich tworzenia w Wikipedii zestawionej z Encyklopedią Britannica.

Druga część monografii składająca się z 3 rozdziałów poświęcona jest z kolei przemianom konceptualizacji wiedzy w cyberkulturze. Mamy tu do czynienia z fascynującym metapoznawczym poziomem analizy fenomenu technologicznych przemian procesów wiedzytwórczych. Autorka niczym naukowy detektyw rozpisuje siatkę pojęć związanych z konceptualizacją wiedzy ukazując ich historyczne przemiany i współczesne rozumienia.

Pierwszy rozdział tej części, czyli czwarty w kolejności jest skrupulatnym omówieniem różnorodnych definicji najważniejszych pojęć związanych z formowaniem się wiedzy, jakimi są komunikacja i informacja, a także elementy tzw. piramidy wiedzy, czyli dane, informacja, wiedza i mądrość. Wartościowe poznawczo jest odnoszenie się w rekonstruowaniu definicji tych kategorii zarówno do teorii komunikacji, jak i teorii kultury, gdyż postrzeganie podstawowych analizowanych terminów jest w tych obszarach znacząco różne.

Piąty rozdział rozprawy dotyczy pierwszego okresu rozwoju cyberkultury określanej przez autorkę jako wczesna. Celem tego rozdziału jest według autorki ukazanie klasycznych teorii kultury mediów i komunikacji jako tych, w których można odnaleźć wiele niewykorzystanych i niedocenionych wątków, które mogą posłużyć opisowi współczesnych cyberkulturowych sposobów konceptualizacji wiedzy. I rzeczywiście wiele takich ciekawych wątków autorka w tych teoriach znajduje, co świadczy o jej głębokiej świadomości istoty tych koncepcji (np. w wydaniu Shanona, Wienera, Busha i Otketa) i ich wpływu na obecną technokulturę. Anna Maj zestawia w tym rozdziale ze sobą konkurencyjne modele postrzegania komunikacji przez cybernetykę i antropologię, a także przez podejście deterministyczne i konstruktywistyczne.

Ostatni rozdział to z kolei próba opisu form i sposobu konceptualizacji wiedzy we współczesnych zjawiskach z obszaru cyberkultury i jej badań. Autorka umieszcza tutaj podsumowanie swoich długoletnich studiów nad praktykami społecznymi i kulturowymi związanymi z ideą społeczeństwa informacyjnego i sieciowego, analizą sposobów korzystania z wielkich ilości danych w różnych sferach społecznych, sztuczną inteligencją i cyborgizacją. Szczegółowo omawia wybrane *case studies*, takie jak ruch aktywistyczny związany z WikiLeaks (dziennikarstwo danych), wizualizacja danych i analityka kulturowa Lva Manovicha (*data driven science*). Ciekawe jest również pokazywanie transhumanistycznej woli wzmacniania i upgrade'u istoty ludzkiej również jako cyborgicznego poszerzania jej kognitywnych możliwości oraz jako inhibitora zmian komunikacyjnych.

Całą monografię autorki w zakresie jej założeń badawczych i przeprowadzonej analizy oceniam wysoko. Anna Maj była w stanie w przekrojowy sposób pokazać w dosyć długim czasowym wycinku zarówno przemiany praktyk kulturowych związanych ze zmieniającymi się paradygmatami wiedzy, jak również bardzo precyzyjnie określić formy konceptualizacji wiedzy w różnych okresach historycznych. Co prawda koncentruje się ona na specyficznej społeczno-kulturowej formacji, jaką jest cyberkultura, ale pokazuje jej dużo szerszy historycznie kontekst.

Towarzyszące autorce w toku całego wywodu podejście interdyscyplinarne odwołujące się do teorii komunikacji, antropologii, filozofii czy socjologii dobrze sprawdza się w opisywaniu jakże złożonego zagadnienia, jakim są przemiany wiedzy. Spójny i precyzyjny wywód autorki sprawia, że owa interdyscyplinarność nie ma charakteru zawołowanej eklektyczności i chaotyczności.

Wielowątkowy i wielokontekstowy opis form rozumienia, budowania i transferu wiedzy w cyberkulturze sprawia, że przekrojowa monografia Anny Maj ma charakter podręcznikowy w najlepszym tego słowa znaczeniu, ponieważ autorka nie tylko odnosi się do wiedzy zastanej wymagającej podręcznikowej syntezy, ale nadaje jej przede wszystkim indywidualny i autorski rys.

Jeśli miałbym się pokusić o wykazanie jakichś niedostatków rozprawy, to przede wszystkim należy podkreślić, że mają one marginalny charakter i nie wpływają na wysoką ocenę całości wywodu. Na pewno jako czytelnik ujęty rozległością

analizowanych przez autorkę zagadnień i rozmachem jej rozprawy chciałbym częściej znajdować w rozprawie analizę wybranych przypadków. Dzieje się tak dlatego, że wszędzie tam, gdzie autorka takie analizy umieszcza, np. badając różnice w modelach i obiegach wiedzy w Britannice i Wikipedii, czy analizując ruch Wikileaks, widać dużą umiejętność aplikowania wcześniej wypracowywanego teoretycznego podejścia do analizy tych przypadków. Stąd aż chciałoby się, by w pracy, mimo że już obszernej, znaleźć więcej tego typu analiz, np. w odniesieniu do dynamicznego ścierania się wiedzy fachowej/medycznej z fake newsami ruchu antyszczepionkowego w okresie pandemii Covid-19 lub w kontekście politycznym, np. w związku z atakiem zwolenników Trumpana na Capitol. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby owe czytelnicze potrzeby, o których w tym miejscu piszę, zostały zaspokojone kolejnymi publikacjami autorki, ponieważ monografia Anny Maj daje ogromną okazję do kontynuowania badań zapoczątkowanych rozprawą. Choć zdaję sobie również sprawę z tego, że oceniana publikacja stanowi także, odwrotnie, ukoronowanie długoletnich badań autorki, które miałem szansę śledzić. Pośród drobnych niedostatków wymieniałbym także brak umieszczenia w rozprawie bardziej wyrazistych cezur rozwoju cyberkultury oraz odniesienia się do jej różnorodnych definicji, który wyłaniały się w kolejnych historycznych okresach jej rozprzestrzeniania się. Autorka dzieli jedynie w dwóch ostatnich rozdziałach cyberkulturę na wczesną i współczesną, a ten historyczny rozwój, mimo że cały czas obecny w toku wywodu nie jest obiektem świadomie dokonanej periodyzacji.

Jak już wspomniałem, wskazane mankamenty nie zaburzają bardzo wysokiej oceny osiągnięcia habilitacyjnego Anny Maj. Monografia jest w mojej opinii swego rodzaju opus magnum autorki i stanowi efekt konsekwentnie prowadzonych długoletnich badań nad cyberkulturą i komunikacyjnymi praktykami sieciowymi. Autorka jak nikt inny w Polsce jest w stanie analizować fenomeny technowiedzy, ponieważ cała jej naukowa kariera obracała się wokół tej tematyki od bardzo długiego czasu.

II. Ocena pozostałej aktywności naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej

Osobiście miałem okazję prawie od początku śledzić karierę naukową habilitantki i przyglądać się jako wieloobszarowo dr Maj się rozwijała. Do jej dorobku należy zaliczyć nie tylko wartościowe prace naukowe, ale także przedsięwzięcia organizacyjne i dydaktyczne, które sprawiają, że wydaje się ona w tej chwili naukowczynią dojrzałą i kompletną.

W zakresie dorobku publikacyjnego należy podkreślić, że Anna Maj podejmowała w okresie po doktoracie bardzo ożywioną działalność publikacyjną zarówno w Polsce jak i za granicą. Jest ogółem autorką i redaktorką 55 publikacji, z czego spora część to redakcje tomów i teksty publikowane na łamach wiodących światowych wydawnictw, jakim są brytyjski Brill, Inter-Disciplinary Press, Rodopi. Dr Anna Maj intensywnie publikowała także w Polsce, zarówno w licznych czasopismach naukowych, takich jak „Transformacje”, „Studia de Cultura”, „Roczniki Humanistyczne”, „Kultura Współczesna”, „Przegląd Kulturoznawczy”, jak również w tomach zbiorowych. Godne podkreślenia są znane w środowisku i często cytowane serie wydawnicze realizowane wspólnie Michałem Derdą-Nowakowskim, takie jak „Zeszyty Komunikacji Kulturowej” i „Medioznawstwo” (Wydawnictwo ExMachina) oraz „Media i kultura” (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego).

Warto podkreślić, że wymienione wyżej publikacje zostały w dorobku habilitantki skanalizowane w wyraźnie określone i ważne kierunki i tematy badawcze, takie jak: ewolucja mediów wizualnych, audiowizualnych i interaktywnych, przemiany percepcji, kulturowe i społeczne konteksty rozwoju mediów i nowych technologii, antropologia nowych mediów, badania nad przestrzenią i mediami, badania dyskursów nowomediálních, ewolucja wiedzy i pamięci, technologie asystujące.

Ważną częścią aktywności habilitantki jest także czynny udział w wielu konferencjach zarówno krajowych jak i zagranicznych. Udokumentowała ona 16 wystąpień na konferencjach międzynarodowych, m.in. w Pradze, Oxfordzie, Lizbonie i Salzburgu i 19 na konferencjach krajowych. Jej aktywność międzynarodowa objęła także udział w wykładach gościnnych oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych na Uniwersytecie Karola w Pradze, Uniwersytecie w Belgradzie czy w Galerii Miejskiej Bratysławy. Niebagatelne znaczenie miał także jej aktywny udział w sieciach naukowych, takich jak Cultmedia (gromadząca badaczy z Niemiec, Austrii, Hiszpanii, Czech, Słowacji i Polski), Inter-Disciplinary.Net i CVHI (skupiające aktywność badaczy z całego świata) czy Enable (ośrodki z Europy i Australii). Dr Maj odbyła także miesięczny staż w Kanadzie.

Docenić należy także ożywioną działalność organizacyjną w kraju i zagranicą. Dr Anna Maj była organizatorką i współorganizatorką aż 11 konferencji międzynarodowych i 6 krajowych. W zakresie krajowej działalności organizacyjnej warto wymienić takie osiągnięcia habilitantki, jak organizacja Dni Nowych Mediów (2008), współtworzenie

oprawy stulecia urodzin Marshalla McLuhana pod hasłem „Transgressing the Senses” (2011) w ramach imprezy Katowice-Miasto Ogrodów, szeroka współpraca z MediaLabem Katowice, itp. Wszystkie te i inne niewymienione aktywności pokazują wszechstronne umiejętności dr Maj związane z popularyzacją nauki.

W trakcie realizacji różnorodnych przedsięwzięć naukowych habilitantka zawiązywała istotne indywidualne relacje z wiodącymi badaczami i aktywistami sfery nowych mediów i cyberkultury, takimi jak Derrick de Kerckhove, Lev Manovich, Kevin Warwick, Steve Mann, Eduardo Kac, Stelarc. Owe relacje miały bardzo istotny wpływ na ostateczny, dojrzały kształt prezentowanej do oceny monografii „Przemiany wiedzy w cyberkulturze. Badania nad kulturą, komunikacją, wiedzą i mediami”.

Habilitantka aktywnie włączała się także jako członkini, a nawet współzałożycielka w pracę wielu towarzystw naukowych, m.in. InterDisciplinary.Net, Polskie Towarzystwo Badań nad Filmem i Mediami.

Wysoki poziom badań prowadzonych przez dr Maj został doceniony przyznaniem nagród Rektora UŚ, a także stypendiów FNP, MNiSW i grantów przyznawanych przez inne agendy.

W zakresie działalności dydaktycznej i organizacyjnej z nią związanej należy wskazać, że dr Maj potrafiła umiejętnie łączyć karierę naukową z pełnieniem funkcji Zastępcy Dyrektora Instytutu ds. Dydaktycznych, promotorki prac licencjackich i magisterskich, opiekuna praktyk studenckich i Koła Naukowego. Była także członkinią różnorodnych ciał koleżeńskich.

III. Wnioski końcowe

Oceniam wysoko zarówno główne osiągnięcie naukowe habilitantki zgłoszone do oceny, którym jest monografia „Przemiany wiedzy w cyberkulturze. Badania nad kulturą, komunikacją, wiedzą i mediami”, jak i jej całościowy dorobek naukowy, organizacyjny i dydaktyczny.

Dr Maj jest badaczką aktywną, prezentuje spójny profil badań i publikacji, była organizatorką istotnych przedsięwzięć naukowych, kierowniczką ważnych projektów badawczych, wykazała się umiejętnością budowania sieci współpracy naukowej w Polsce i za granicą, potrafiła popularyzować wiedzę naukową.

Wszystkie te osiągnięcia odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018, w związku z tym uważam, że dr Anna Maj spełnia ustawowe wymogi stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauk o kulturze i religii. Wnioskuje w związku z tym o dopuszczenie Pani dr Anny Maj do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

dr hab. Jan Stasiński, prof. DSW